

'Evlat sigortadır' düsturundan sosyal güvenlik sistemine

Dr. Mine Hanoğlu

İstanbul'da doğdu. Almanya'da başladığı ilköğrenimini İstanbul'da tamamladı. İstanbul Erkek Lisesinden mezun olduktan sonra İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesini 1984 yılında bitirdi. İdil'de mecburi hizmetini tamamladı. Anestezi ve reanimasyon ihtisası yaptı. 1994'ten beri Özel Nisa Hastanesinde anestezi uzmanı olarak çalışmaktadır.

Ülkelerin refah düzeyini oluşturan kriterler vatan-daşların özlük haklarını kapsamak zorundadır. Bugün geriye doğru baktığımızda dünya üzerindeki bütün insanların önceki nesillere göre kıyas kabul etmeyecek derecede daha düzgün fiziki şartlarda yaşadıkları tespitini yapabiliriz. Fakat bu durum insanların gerçekte hak ettikleri uygarlık kriterlerinin, bizimki gibi nispeten demokratik ve insanların aslında mutlu olduğu bir ülkede bile gerçek anlamda uygulanabildiğini göstermez. Ülkemiz yüz yıl önce gerçekleşen ve asil sebebi de zaten Osmanlı Devleti'ni ortadan kaldırmak olan Birinci Dünya Savaşı sonunda yıkıldığı zaman insanlarımız eğer hâlâ sağ kalabilmişlerse, sıcak aş ve barınak bulduklarında şükreder hâle düşmüşlerdi. Savaşı yaşamış neslin çocukları ise İkinci Dünya Savaşı'nın oluşturduğu kıtlığın içine doğdular. Babalarımızın teşkil ettiği bu nesil çalışıp çabalayıp çocukları olan bizlere daha iyi bir hayat sunmayı başardı. Biz üçüncü nesil okuduk, iş bulduk, emeklerimiz ekonomik savaşın çarkları arasından doğan enflasyon karşısında yeterince karşılık bulmasa da bizden önceki nesillerden daha şanslı olduk.

Benden sadece 26 yıl büyük olan babam, bana kıyasla çok farklı bir dönemde yaşadı. Savaş görmedi ama ömrünün ilk üçte birini yoksulluk ve yoksunlukla

geçirdi. Üstelik çalışmadığı için değil, kısıtlı geliri ile babasının yükümlülüklerini de üstlendiği için. Anne-babasının ilk çocuğu olarak dünyaya geldiği gün, babası onu kendisinin sigortası tayin etmişti bile. İri yarı bir genç olarak yetişip kuvvetli pazuları ortaya çıkınca, büyük-babam oğlu sayesinde gönül rahatlığı içinde erken emekli olabileceğini anladı. 1950'lerde yoksul Türk halkının geleceğe dair güvencesi bundan ibaretti ve bundan ötesini artık talih belirliyordu. Babam bu açıdan talihin garip cilvelerine maruz kalmış sayılabilir. Bir yandan sağlıklı ve güçlüydü, öte yandan nispeten genç yaşta tansiyon, şeker, kalp hastalıklarına yakalanmış bir babası, kendinden küçük ve hepsi ona bağımlı beş kardeşi vardı. Annesi bahçe ekiyor, inek bakıyor, evi çekip çeviriyor ama babam bedeniyle ne kadar çalışırsa çalışsın kıt kanaat geçiniyorlardı. Evlenmesi ancak bu kalabalık eve gelin getirerek mümkün olmuştu. Daha önce kız kardeşinin düğün masraflarını da üstlenmek zorunda kalmıştı. Kendisi ise dayısından borç alarak düğün yapabilişti. Anneme takılan beş bileziği bozup küçük bir sandal satın almış, Rumelikavağı açıklarında palamut ve lüfer yakalayarak biraz para kazanmayı ümit etmişti fakat her fakir gencin rüyası gibi bu macera da hüsrarla sonuçlanmış ve eldeki bileziklerden de olmuşlardı.

Bu zor günlerde ben doğmuşum, kalabalık evin neşe kaynağı olmakla beraber benim de para gerektiren

ihtiyaçlarım varmış. Annem eski mantosundan bana minik bir palto dikmiş. Apandisit ameliyatı olduğu dönemde babacan doktoru ona intramüsküler enjeksiyon yapmayı öğretmiş olduğu için komşulara iğne yapıp biraz para kazanabiliyormuş, böylece bana çok güzel patikler alabilmiş. Fakat babam gibi iri yapılı olan ben hızla büyümüşüm, paltonun kolları kısalmış, patikler ayağıma küçülmüş. Sanırım babamın Almanya'ya işçi olarak gitmek gibi büyükbabamın asla onaylamayacağı radikal bir karar alabilmesine, beni öyle paltodan dışarıya uzamış, üşümüş kollarla görmesi sebep olmuş. Çekirdek ailemizin kaderinde "gece gündüz çalışıyorum, çocuğuma bir palto alamıyorum!" cümlesinin simgesel anlamı büyüktür. Bu cümleyi kurduktan sonra babam, kendisinden beklenmeyecek bir şeye cesaret etti. O devirde hiç de kolay olmayan bir maceraya üstelik babasının muhalefetine rağmen daha doğrusu ondan izin istemeye gerek duymadan atıldı. Büyükbabam için bir şoktu bu, hayatta en güvendiği kişi, hayattaki en büyük güvencesi ona ihanet etmişti ve emin ellerde olduğunu düşündüğü gelecek belirsiz, puslu bir hâl almıştı. Öte yandan annem de çok endişeliydi, iki küçük çocuk ile geride kalmak, değil cep telefonunun ev telefonunun bile bulunmadığı, insanların uçağı ancak gazetelerde gördüğü bir devirde Almanya gibi uzak ve tekinsiz bir yerden haber beklemek... Babam kararından dönmedi ve 1963'de Sirkeci Garı'ndan

hareket eden gurbetçi trenlerinden birine bindi, geride bir sürü endişeli insan bırakarak. Almanya macerası tuttuğu günlükle, 45 yıl sonra torununun Almanca ödevine konu olacak kadar ilginç ve öğreticidir. Kendi vatandaşlarına geçim ve gelecek güvencesi vermekten aciz duruma düşmüş Türk Devleti ve bir zamanlar hakir görülen Avrupa'nın şimdi alt yapı hizmetlerini görmeye talip Osmanlı bakiyesi Türk halkı. Öte yandan babamın Almanya'dan yolladığı bütün mektupların evde önce büyükbabam tarafından okunmasını zorunlu kılan örf. Her nasılsa büyükbabamı atlatmayı tekrar başararak ona ikinci korkusunu da yaşattılar. 1964'de annem, kardeşim ve benimle birlikte Rumelikavağı'ndan Almanya'ya göç eden diğer bir aile ve bir kompartıman dolusu eşya eşliğinde aynı trene bindi, belirsiz ama umut dolu bir geleceğe yol aldık. Almanya macerası babam için beş yılın sonunda bittiğinde tekrar baba evine dönmedi, buna karşılık yaşadıkları müddetçe anne ve babasının geçim ve tedavi giderlerini üstlenmeye devam etti. Bir önceki neslin "evlat sigortadır" düsturunu onlar için yerine getirdi.

İlk gençlik yıllarından beri amcasının inşaatlarında çalışmış olduğu için Almanya'da işe duvar ustası olarak

başlayan babam burada hiç bilmediği bir kavram olan "sosyal güvenlik" ile tanışmış ve kendi öz amcasının kendisini bu kavramdan uzak tuttuğunu anlamıştı. Sigortalı saygın bir işi olan, ailesini yanına getiren, Almanca öğrenip sürücü kursuna giden ve bu sayede çalıştığı firmanın kendisine servis minibüsü tahsis ettiği yakışıklı babamın kavuştuğu özgüven, bu günlerde katıldığı iki dirhem bir çekirdek giyinmiş, bıyıklarını tıraş ettirmiş, hepsi fötr şapkalı ve kravatlı Türk işçilerinin sessiz ve medeni protesto yürüyüşünde, Almanca "Kıbrıs'ı bölmek yaraları sarmaktır" yazılı bir pankart taşıırken çekilmiş fotoğrafında ölümsüzleşmişti. Babam geç yaşta başlayan ve ülkesine döndükten sonra kendisinin ödemeye devam ettiği sigorta primleri ile ancak asgari bir emekli maaşı hak edebildiği için bu konudaki duyarlılığı had safhada tecelli etti. Kardeşim henüz 12 yaşında iken sigortasını başlattı, etrafındaki herkesin önce sigortalı olması için çaba harcadı.

Türkiye'de sosyal güvenliğin yerleşmesi pek çok sosyal gelişme gibi sancılı oldu. Bir iş olsun da nasıl olursa olsun düşüncesi, devletin birey haklarını korumada gösterdiği özensizlik ve yetersizlik çoğu kez insanların kendi başının çaresine bakması sonucunu doğurdu. Az ge-

lişmiş, geliştirmekte olan veya yabancı sermayenin faiz kiskacında bunalan devlet, bireylerinin haklarını koruma konusunda hâlâ yeterli değildir. Babamdan 40 yıl sonra Türkiye'de kurulmuş küçük özel hastanelerde uzman hekim olarak çalışmaya başladığımda arkamda sırtımı güvenle yaslayabileceğim bir sosyal devlet yoktu. Hafiye aracılığı ile yerimi tespit edip beni kanun zoruyla üye yapan meslek odası nezdinde ise düzenli ödenen aidat makbuzları dışında bir anlam ifade etmiyordum. İş kanunu durumumu ayrıntılı olarak betimlemediği için konumum yüksek maaşlı "işçi tabip" olarak değerlendirilebilir. Fakat SGK primlerinin hem işveren payını hem işçi payını ben ödüyordum, bu konuda başka bir emsal bulunmadığı için yüksek meblağ tutan bu çift prim ödeme ile emekliliğin ancak asgari düzeyini hak edebildim. Benim durumumda olan hekimlerin emeklilik koşulları hala düzeltilmiş değildir.

Bireysel aksaklıklar bulunsa da sosyal güvenlik sistemimiz gelişmeye devam ediyor. Artık evlatlarına muhtaç olmayan emekli yaşlılar bilakis maaşlarıyla onlara destek olabilmektedir. Maaşa bağlanan ve sağlık giderleri devletçe karşılanan yaşlılar artık daha uzun yaşamakta ve bu sebeple de modernitenin başka sorunlarına maruz kalmaktadır.